

Обґрунтування доцільності застосування методу флуоресцентної спектроскопії в комплексній діагностиці післяпологового ендометриту

О.В. Булавенко¹, Л.Р. Остап'юк¹, В.О. Рудь¹, А.С. Волошиновський²

¹Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова

²Львівський національний університет імені І. Франка

Незважаючи на досягнення сучасної медицини частота післяпологових гнійно-септичних ускладнень продовжує залишатися високою. Характерною особливістю перебігу післяпологових гнійно-септичних ускладнень, в тому числі післяпологового ендометриту, на сьогодні є висока частота стертих і атипичних форм, для яких характерна невідповідність між задовільним загальним станом організму і важкістю місцевого патологічного процесу.

Мета дослідження: розробка сучасних методів діагностики післяпологових гнійно-септичних ускладнень на початковому етапі їхнього розвитку.

Матеріали та методи. Основна група – породіллі з післяпологовим ендометритом, контрольна група – породіллі з неускладненим перебігом післяпологового періоду. Для дослідження їхньої сироватки крові використано метод флуоресцентної спектроскопії.

Результати. У хворих з післяпологовим ендометритом виявлено зниження інтенсивності флуоресценції (I_f) сироватки крові та незначні зсуви λ_{max} у довгохвильову область, що є прогностично несприятливою ознакою.

Заключення. Спектрально-флуоресцентні характеристики сироватки крові є надійним маркером діагностики гнійно-септичних станів в акушерсько-гінекологічній практиці. Їхне дослідження в динаміці дозволяє вчасно призначити ефективне лікування і запобігти розвитку акушерського сепсису.
Ключові слова: ендометрит, гнійно-септичні ускладнення, метод флуоресцентної спектроскопії.

Післяпологові гнійно-септичні стани разом з пізніми гестозами вагітних, кровотечами та екстрагенітальною патологією є основними причинами материнської смертності. За даними МОЗ України за 2012 рік, сепсис перебував на третьому місці (23%) у структурі материнської смертності після масивних акушерських кровотеч (28%) та екстрагенітальної патології (25%), залишивши позаду емболію навколоплідними водами (10,8%), тромбоемболію (9,2%), гестози (1,6%) та анестезіологічні ускладнення (1,6%) [4, 6]. У 2014 році, за даними МОЗ України, акушерський сепсис становив 19,7% серед причин материнської смертності і посів друге місце після екстрагенітальної патології (22,7%). Очевидним є також негативний вплив післяпологових гнійно-септичних ускладнень на подальшу репродуктивну функцію жінок, що є важливою медико-соціальною проблемою. На перший погляд, парадоксальним виглядає той факт, що у світі на фоні покращення якості надання медичної допомоги, особливо в акушерській практиці, зростає частота післяпологових гнійно-септичних ускладнень. Це зумовлено розширенням показань до оперативного розродження і зростанням кількості вагітностей у жінок з екстрагенітальною патологією, у тому числі важких її форм. Найчастішими інфекційними ускладненнями у жінок після пологів є ендометрит і ранова інфекція. Загальна частота післяпологового

ендометриту (ПЕ) у загальній популяції породіль знаходиться в межах 2,6–7%, а в структурі післяпологових гнійно-септичних ускладнень вона перевищує 40%. Загальна частота ПЕ після пологів через природні пологові шляхи становить 3–8%, а після кесарева розтину, за даними різних авторів, – 10–20% [9], 10–30% [10, 13]. У той самий час частота кесарева розтину в сучасному акушерстві становить 10–20% і не має тенденції до зниження. Запізнена діагностика і нераціональне ведення породіль з ПЕ можуть призвести до поширення інфекції і аж до розвитку генералізованих її форм [12, 13]. Етіологія гнійно-запальних захворювань внутрішніх статевих органів характеризується наявністю змішаної флори. Асоціативність умовно-патогенних збудників позбавляє захворювання нозологічної специфічності [7]. Особливістю перебігу ПЕ на сьогодні є значна поширеність (10–40%) стертих і атипичних форм захворювання, для яких характерна невідповідність між загальною реакцією організму і важкістю місцевого патологічного процесу.

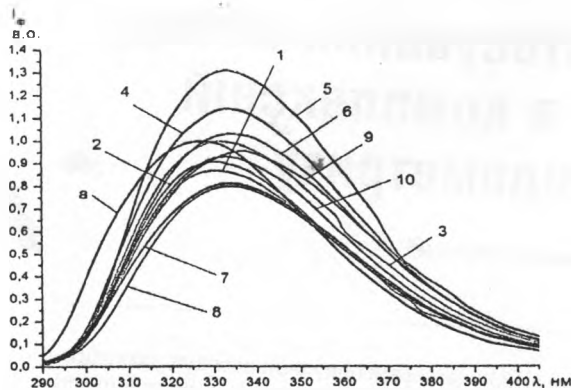
Тим не менше, більшість методів діагностики гнійно-септичних станів, що існують сьогодні, дають змогу діагностувати захворювання за наявності вже розгорнутої клінічної картини. Необхідно також відзначити, що в найближчій перспективі не слід очікувати зменшення кількості гнійно-септичних ускладнень. Це пов'язано не лише зі зростанням кількості хворих з імунопатологією та екстрагенітальними захворюваннями, але й зі значним зростанням оперативної активності в акушерстві, зокрема збільшенням частоти абдомінального розродження [2].

Незважаючи на значну кількість цікавих наукових розробок щодо покращення діагностики післяпологових гнійно-септичних ускладнень ця проблема продовжує залишатися досить актуальною і остаточно не вирішеною. У той самий час, частота цієї патології продовжує зростати.

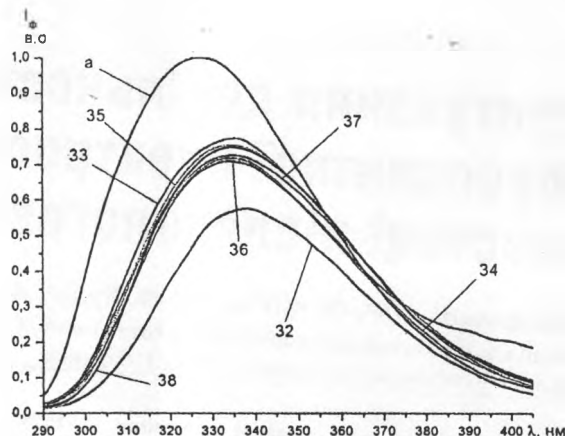
Ураховуючи такі негативні тенденції динаміки післяпологових гнійно-септичних ускладнень, зокрема ПЕ, подальша розробка таких методів, які б дозволяли діагностувати захворювання вже на початковому етапі їхнього виникнення, до появи розгорнутої клінічної картини, коли клінічні прояви є мінімальними, є дуже актуальною. Усе це слугувало підґрунтям для проведення даного дослідження.

У наших попередніх роботах [14, 15] було доведено ефективність використання методу флуоресцентної спектроскопії (МФС) для ранньої діагностики сепсису. У деяких роботах [3, 8] цей метод вперше було апробовано для дослідження гнійно-септичних станів в акушерстві та гінекології. У даній роботі цей метод було використано для дослідження спектрально-флуоресцентних характеристик сироватки крові (СК) породіль з післяпологовими гнійно-септичними ускладненнями, в тому числі і з ПЕ, з метою їхньої ранньої діагностики.

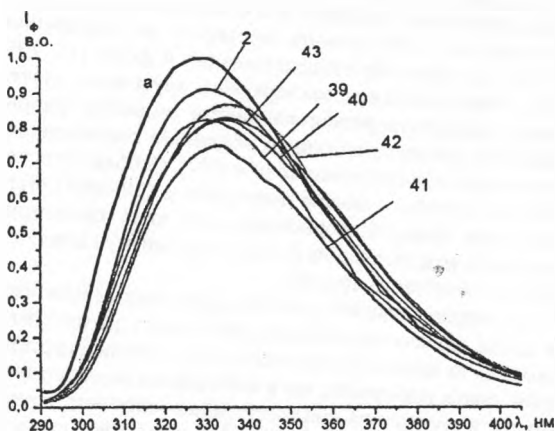
Мета дослідження: підвищення ефективності діагностики та прогнозування перебігу післяпологового ендометриту шляхом застосування МФС.

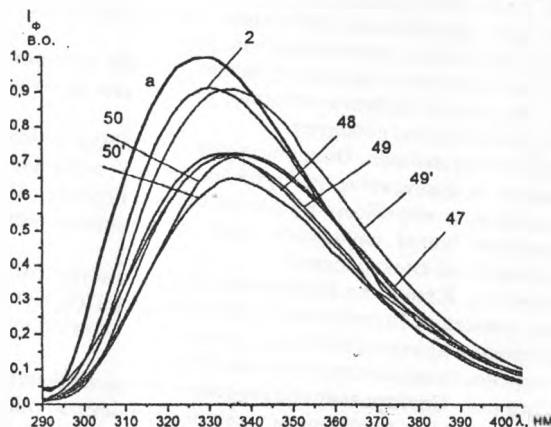
Мал. 1. Спектри флуоресценції сироватки крові у породіль контрольної групи з неускладненим перебігом післяпологового періоду (1–10) та 20% донорського альбуміну (а) ($\lambda_{\text{вб}}=280$ нм)

Мал. 2. Спектри флуоресценції сироватки крові породіль з групи ризику виникнення післяпологового ендометриту (32–38) та 20% донорського альбуміну (а) ($\lambda_{\text{вб}}=280$ нм)

Мал. 3. Спектри флуоресценції сироватки крові породіль з ендометритом і лактостазом (39–43), породіллі з неускладненим перебігом післяпологового періоду (2) та 20% донорського альбуміну (а) ($\lambda_{\text{вб}}=280$ нм)

Мал. 4. Спектри флуоресценції сироватки крові породіль з ендометритом і Residua post partum (47–50), у тому числі в динаміці (49 – 20.02.2014 р., 49' – 25.02.2014 р.; 50 – 14.02.2015 р., 50' – 17.02.2015 р.), породіллі з неускладненим перебігом післяпологового періоду (2) та 20% донорського альбуміну (а) ($\lambda_{\text{вб}}=280$ нм)

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

З метою апробації МФС для діагностики післяпологових гнійно-септичних ускладнень були сформовані наступні групи хворих. Контрольну групу склали 38 породіль з неускладненим перебігом післяпологового періоду. Основну групу склали 120 породіль з ПЕ. Ця група була розділена на три підгрупи. Перша з них включала 29 породіль з ПЕ і лактостазом, друга – 38 породіль з ПЕ (у поєднанні з лохіометрою, гематометрою або Residua post partum), а третя підгрупа включала 53 породіллі з ПЕ. Таким чином, в усі групи для дослідження було включено 158 породіль. Для деяких з них дослідження були проведені в динаміці в процесі лікування. Усього було досліджено спектри флуоресценції (СФ) 178 зразків СК.

Люмінесцентні дослідження 178 зразків СК проводили при збудженні зразків СК світлом з довжиною хвилі 280 нм, що відповідає області світіння сироваткового альбуміну людини, зокрема його триптофанового амінокислотного залишку [1]. Вимірювання проводили з використанням монохроматора МДР-2 (Санкт-Петербург, Російська Федерація) та МДР-12 (Санкт-Петербург, Російська Федерація). Як джерело збуджувального світла

використовували дейтерієву лампу ДДС-400 (Санкт-Петербург, Російська Федерація) з непервним спектром випромінювання в області $\lambda=200-420$ нм. Необхідну ділянку збуджувального світла виділяли за допомогою монохроматора МДР-12. СФ аналізували монохроматором МДР-2 та реєстрували фотопомножувачем ФЕУ-100 (Москва, Російська Федерація). Сигнал з фотоелектронного помножувача в режимі ліку одиночних фотонів перетворювався у цифровий код за допомогою аналогового цифрового перетворювача (АЦП) і оброблявся персональним комп'ютером типу ІВМ. Результати експерименту виводилися в графічній та цифровій формі.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

СФ СК породіль як основної, так і контрольної груп являють собою л-подібну криву у діапазоні $300 \text{ нм} < \lambda < 450 \text{ нм}$ з максимумом інтенсивності в області 340 нм. Основними показниками, які було використано для аналізу СФ, є інтенсивність флуоресценції (I_{ϕ}) і положення максимуму смуги флуоресценції (λ_{max}) СК. У результаті проведених досліджень СФ СК породіль контрольної групи

(мал. 1) практично не було виявлено зсуву $\lambda_{\max}$. Інтенсивність же флуоресценції у більшості випадків (31 породіллі) знаходиться у межах від 0,81 до 1,31 відносних одиниць (в.о.) порівняно з I_{Φ} 20% донорського альбуміну, спектрально-флуоресцентні характеристики якого були взяті у якості еталона [3]. Спостережуване підвищення інтенсивності флуоресценції, ймовірно, пов'язане зі зростанням об'єму циркулюючої крові при вагітності та з явищами відносної гіпопротеїнемії, що продовжує утримуватися в післяпологовий період, а також з впливом інфузійної терапії [11], результати якої є дуже важливими під час аналізу отриманих результатів дослідження спектрально-флуоресцентних характеристик СК породіль основної групи.

Відзначено, що середнє значення I_{Φ} в породіль контрольної групи становить 0,96 в.о., а середнє значення $\lambda_{\max}$ в даній групі дорівнює 333 нм. Разом з тим, у семи породіль, які первинно були включені до складу контрольної групи, інтенсивність флуоресценції знаходилася у межах від 0,57 до 0,76 в.о. (мал. 2).

Проаналізувавши стан здоров'я породіль групи ризику, було встановлено наступне: в жодній з породіль не було підвищення температури тіла; основна частина жінок – це першороділлі – 57,1%, у 42,9% жінок був обтяжений гінекологічний, а у 28,5% – обтяжений акушерський анамнез, причому у 14,3% жінок в минулому були аборти. У 85,7% жінок пологи відбулися через природні пологові шляхи. Заслугує на увагу і той факт, що у 71,4% породіль мала місце анемія, тоді як лейкоцитоз було виявлено лише у 57,1% породіль.

Надалі за виявлення аналогічних спектрально-флуоресцентних характеристик СК у породіль контрольної групи необхідно уважніше проаналізувати дані їхнього клінічного, лабораторного та інструментального обстежень з метою виявлення можливої загрози щодо виникнення ПЕ.

Зупинившись на низці отриманих результатів для спектрально-флуоресцентних характеристик СК породіль з післяпологовими гнійно-септичними ускладненнями, слід відзначити, що ці характеристики є інтегральними показниками, які відображають баланс між процесами бактеріємії та впливом лікувальних заходів, зокрема інфузійної терапії. На мал. 3 представлено результати дослідження СФ СК у породіль першої підгрупи з ПЕ і лактостазом. Відзначено, що у даних хворих має місце зниження інтенсивності флуоресценції (від 0,87 до 0,75 в.о.) порівняно з 20% донорським альбуміном. У досліджуваній групі породіль виявлені закономірності, які полягають у зниженні I_{Φ} СК (максимально до 0,54 в.о.), середнє значення I_{Φ} становить 0,75 в.о., а середній показник $\lambda_{\max}$ 335 нм. При погіршенні стану цих хворих відбувається зсув $\lambda_{\max}$ у довгохвильову область.

Результати дослідження СФ СК породіль другої підгрупи (ендометрит + лохіометра, гематометра, Residua post partum) зображені на мал. 4, 5. У хворої 49 продемонстровано позитивну динаміку зміни СФ СК в процесі лікування, а для породіллі 50 зафіксовано негативну динаміку зміни СФ СК (див. мал. 4). Це дозволило своєчасно змінити тактику лікування і провести оперативне втручання – мануальну вакуум-аспірацію стінок порожнини матки, що призвело до суттєвого покращання стану хворої.

На мал. 5 представлено результати дослідження СФ СК породіллі 60 з гематометрою і ендометритом. Незважаючи на призначення антибактеріальної та утеротонічної терапії видимого покращання стану хворої не було, а за даними СФ СК мало місце подальше зниження інтенсив-

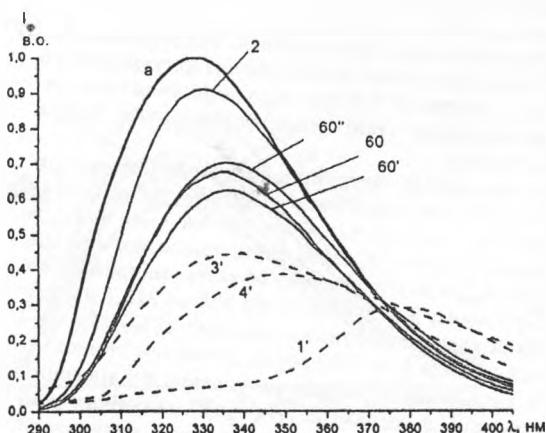
ності флуоресценції (крива 60' від 26.01.2015 р.). І лише після проведення мануальної вакуум-аспірації стінок порожнини матки стан хворої покращився. Підтвердженням цього також було зростання інтенсивності флуоресценції від 29.01.2015 р. (крива 60''), після чого породіллі була виписана у задовільному стані під спостереження лікаря жіночої консультації.

Для породіль третьої підгрупи з чистим ендометритом зафіксоване зниження інтенсивності флуоресценції, максимальна на 65% – до 0,35 в.о. Середнє значення I_{Φ} в цій групі становило 0,71 в.о. У даній групі також мали місце незначні зсуви $\lambda_{\max}$ в довгохвильову область (максимально до 15 нм). При цьому $\lambda_{\max}$ варіював від 328 до 343,1 нм, середнє значення цього показника становило 335,39 нм. Результати дослідження СФ СК хворих цієї групи приведені на мал. 6–9. Для частини хворих результати дослідження продемонстровані в динаміці. На цих малюнках для порівняння штриховими лініями наведено результати дослідження СФ СК хворої на сепсис в динаміці. Як видно, загальні тенденції та основні закономірності поведінки СФ СК у хворих на ПЕ із сепсисом є якісно подібними (зниження інтенсивності флуоресценції та зсув $\lambda_{\max}$ у довгохвильову область). Але ці зміни при сепсисі є більш суттєвими. Дуже наглядними і показовими є результати дослідження в динаміці СФ СК породіллі 61, наведені на мал. 6. Вони відображають позитивну динаміку зміни спектрально-флуоресцентних характеристик СК і візуально якісно повторюють сценарій видужування хворої із сепсисом (криві 1', 3', 4'). Знання закономірностей поведінки СФ СК у хворих на ПЕ та порівняння їх з відповідними результатами у хворих із сепсисом дозволить виявити тих хворих, які можуть бути у групі ризику щодо розвитку сепсису (мал. 7, крива 62), і своєчасно розробити ефективну методику їхнього лікування. Такий підхід є економічно і клінічно обґрунтованим, бо дозволяє зберегти репродуктивну функцію, життя і здоров'я породіль.

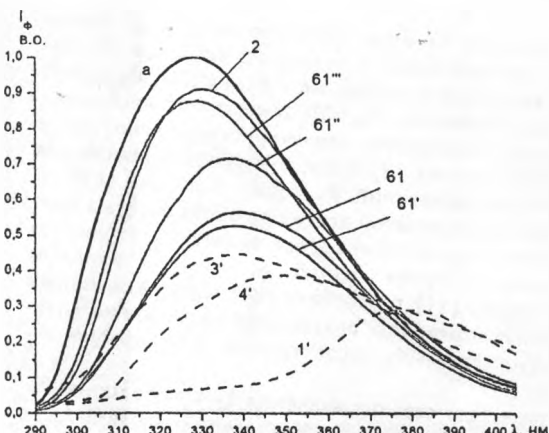
На мал. 8 наведені результати дослідження спектрально-флуоресцентних характеристик СК кількох породіль з ПЕ. Особливої уваги заслуговують результати дослідження СФ СК породіллі 67 з ПЕ, у якої було виявлено значне зниження інтенсивності флуоресценції СК (до 44% порівняно з 20% донорським альбуміном). Загалом, у даній породіллі було виявлено низку факторів ризику, що спричинили розвиток ПЕ. Цікавими є також результати дослідження в динаміці СФ СК породіллі 65, які демонструють покращання стану хворої і зростання інтенсивності флуоресценції (крива 65') після проведення оперативного лікування і адекватної антибіотикотерапії.

На мал. 9 представлені результати дослідження СФ СК породіль з ПЕ, у тому числі двох з позитивною динамікою (криві 69 і 69'; 70 і 70').

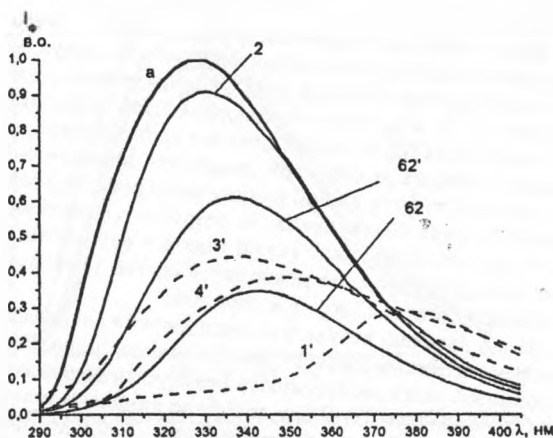
Таким чином, у хворих досліджуваних груп мають місце закономірності, як у хворих з гнійно-септичними ускладненнями і сепсисом хірургічного профілю [14, 15]. Але зниження інтенсивностей флуоресценції для цих хворих є значно меншим, а зсуви $\lambda_{\max}$ у довгохвильову область досягають менше 15 нм. У той самий час, у деяких хворих із сепсисом максимальний зсув $\lambda_{\max}$ становив 40 нм [15]. Але необхідно відзначити, що дослідження СФ СК у хірургічних хворих з гнійно-септичними ускладненнями і сепсисом допомогло розробити прогностичну модель можливої поведінки спектрально-флуоресцентних характеристик СК у важких хворих [5, 14]. Це суттєво може допомогти вчасно відкоригувати лікувальну тактику і вжити ефективних заходів щодо запобігання можливого розвитку сепсису у хворих з післяпологовими гнійно-септичними ускладненнями.

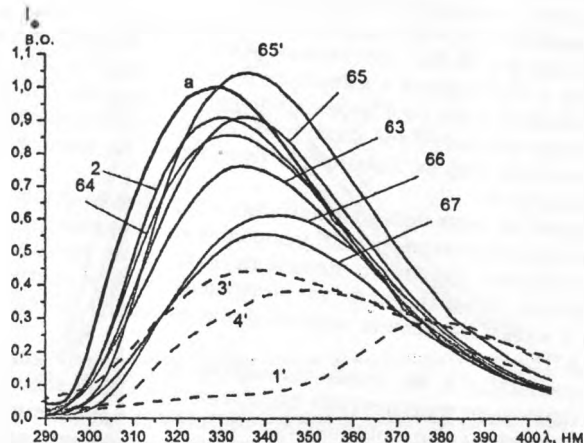
Мал. 5. Спектри флуоресценції сироватки крові породіллі з гематометром і ендометритом в динаміці (60 – 24.01.2015 р.; 60' – 26.01.2015 р., 60'' – 29.01.2015 р.), породіллі з неускладненим перебігом післяпологового періоду (2), хворої із сепсисом (1'-4') та 20% донорського альбуміну (а) ($\lambda_{ex}=280$ нм)

Мал. 6. Спектри флуоресценції сироватки крові породіллі з ендометритом в динаміці (61 – 2.02.2015 р.; 61' – 4.02.2015 р., 61'' – 6.02.2015 р., 61''' – 30.04.2015 р.), породіллі з неускладненим перебігом післяпологового періоду (2), хворої із сепсисом (1'-4') та 20% донорського альбуміну (а) ($\lambda_{ex}=280$ нм)

Мал. 7. Спектри флуоресценції сироватки крові породіллі з ендометритом в динаміці (62 – 14.02.2015 р.; 62' – 17.02.2015 р.), породіллі з неускладненим перебігом післяпологового періоду (2), хворої із сепсисом (1'-4') та 20% донорського альбуміну (а) ($\lambda_{ex}=280$ нм)

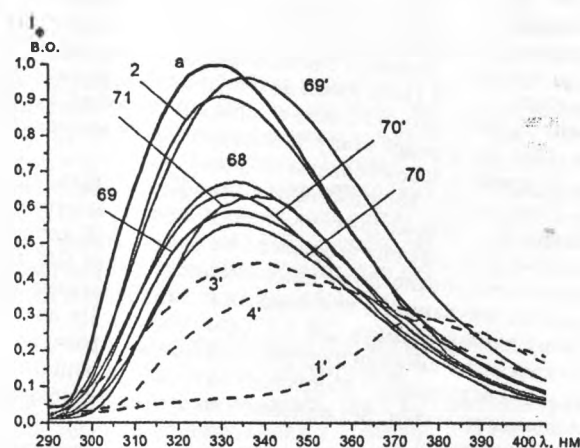

Мал. 8. Спектри флуоресценції сироватки крові породіллі з ендометритом (63-67), у тому числі в динаміці (65 – 13.08.2014 р. і 65' – 18.08.2014 р.), породіллі з неускладненим перебігом післяпологового періоду (2), хворої із сепсисом (1'-4') та 20% донорського альбуміну (а) ($\lambda_{ex}=280$ нм)

ВИСНОВКИ

Спектрально-флуоресцентні характеристики сироватки крові є надійним маркером діагностики гнійно-септичних станів в акушерсько-гінекологічній практиці. Їхні дослідження в динаміці дозволяє вчасно призначити ефективне лікування і запобігти розвитку акушерського сепсису. Метод флуоресцентної спектроскопії не виключає інформації про результати інших методів дослідження, але він її суттєво доповнює з точки зору поглибленої інформації про процеси, які мають місце при запальних захворюваннях в організмі людини і щодо можливості визначення прогностичної оцінки.

На основі використання даного методу було попереджено розвиток сепсису у породіллі з післяпологовими ендометритами, а серед породіллі контрольної групи з неускладненим перебігом післяпологового періоду вдалося виділити групу ризику, щодо якої можна було вибрати оптимальну тактику для запобігання розвитку в породіллі цієї групи післяпологових гнійно-септичних ускладнень. Використання методу флуоресцентної спектроскопії дозволило побудувати прогностичну модель щодо ймовірності розвитку післяпологового ендометриту.

Мал. 9. Спектри флуоресценції сироватки крові породіллі з ендометритом (68-71), у тому числі в динаміці (69-20.02.2014 р. і 69' – 10.03.2014 р.; 70 – 20.02.2014 р. і 70' – 24.02.2014 р.), породіллі з неускладненим перебігом післяпологового періоду (2), хворої із сепсисом (1',3',4') та 20% донорського альбуміну (а) ($\lambda_{ex}=280$ нм)

Обоснование целесообразности применения метода флуоресцентной спектроскопии в комплексной диагностике послеродового эндометрита
О.В. Булавенко, Л.Р. Остап'юк, В.О. Рудь, А.С. Волошиновский

Несмотря на достижения современной медицины частота послеродовых гнойно-септических осложнений продолжает оставаться высокой. Характерной особенностью течения послеродовых гнойно-септических осложнений, в том числе послеродового эндометрита, в настоящее время является высокая частота стертых и атипичных форм, для которых характерно несоответствие между удовлетворительным общим состоянием организма и тяжестью местного патологического процесса. Цель исследования: разработка современных методов диагностики послеродовых гнойно-септических осложнений на начальном этапе их развития.

Материалы и методы. Основная группа – роженицы с послеродовым эндометритом, контрольная группа – роженицы с неосложненным течением послеродового периода. Для исследования их сыворотки крови использован метод флуоресцентной спектроскопии.

Результаты. У больных с послеродовым эндометритом выявлено снижение интенсивности флуоресценции (I_F) сыворотки крови и незначительные сдвиги λ_{max} в длинноволновую область, что является прогностически неблагоприятным признаком.

Заключение. Спектрально-флуоресцентные свойства сыворотки крови являются надежным маркером диагностики гнойно-септических состояний в акушерско-гинекологической практике. Их исследование в динамике позволяет вовремя назначить эффективное лечение и предотвратить развитие акушерского сепсиса.

Ключевые слова: эндометрит, гнойно-септические осложнения, метод флуоресцентной спектроскопии.

Rationale for fluorescence spectroscopy application in complex diagnostics of postpartum endometritis
O.V. Bulavenko, L.R. Ostap'yuk, V.O. Rud, A.S. Voloshinovskii

Despite advances in modern medicine, the incidence of postpartum septic complications remains high. Typical for the course of postpartum septic complications, including postpartum endometritis, is a high prevalence of obliterated and atypical forms, in which we observe the discrepancy between the satisfactory overall health condition and the severity of the pathological local process.

The objective: develop modern methods for the diagnosis of postpartum purulent-septic complications at the early stage of their development.

Patients and methods. The core group – mothers with postpartum endometritis, control group: mothers with an uncomplicated course of postpartum period. The method of fluorescence spectroscopy was used to study their serum.

Results. For patients with postpartum endometritis showed a reduction in the intensity of fluorescence (I_F) and small shifts of λ_{max} to the long-wavelength region, which are a prognostically unfavorable sign.

Conclusion. Fluorescent spectral characteristics of serum are a reliable marker for the diagnosis of septic states in obstetric practice. Their study in dynamics allows to assign an effective treatment in time and prevent development of obstetric sepsis.

Key words: endometritis, purulent-septic complications, method of fluorescence spectroscopy.

Сведения об авторах

Булавенко Ольга Васильевна – Кафедра акушерства и гинекологии № 2 Винницкого национального медицинского университета имени М.И. Пирогова, 21018, г. Винница, ул. Пирогова, 56; тел.: (0432) 57-03-60, (0432) 35-32-16, факс (0432) 67-01-91. E-mail remedivin@gmail.com

Остап'юк Леся Романовна – Кафедра акушерства и гинекологии № 2 Винницкого национального медицинского университета имени М.И. Пирогова, 21018, г. Винница, ул. Пирогова, 56; тел.: (032) 275-02-01, (067) 712-55-49. E-mail lesya_ost@ukr.net

Рудь Виктор Алексеевич – Кафедра акушерства и гинекологии № 2 Винницкого национального медицинского университета имени М.И. Пирогова, Винницкий городской клинический родильный дом № 2, 21018, г. Винница, ул. 50-летия Победы, 20; тел.: (0432) 57-99-29. E-mail dr.vrud@gmail.com

Волошиновский Анатолий Степанович – Кафедра экспериментальной физики Львовского национального университета имени Ивана Франка, 79000, г. Львов, ул. Университетская, 1; тел.: (032) 260-34-02, факс (032) 261-41-07. E-mail: avolosh@ukr.net

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Альбумин сыворотки крови в клинической медицине / Под ред. Ю.А. Грызунова и Г.Е. Добрецова. – М.: ГЭОТАР, 1998. – .
2. Булавенко О.В. Актуальність питання діагностики післяпологових гнійно-септичних ускладнень в сучасній акушерській практиці / О.В. Булавенко, Л.Р. Остап'юк // Вісник морфології. – 2011. – Т. 17, № 3. – С. 666–669.
3. Булавенко О.В. Апробація методу флуоресцентної спектроскопії для діагностики післяпологових гнійно-септичних ускладнень / О.В. Булавенко, Л.Р. Остап'юк, В.О. Рудь [та ін.] // Вісник ВМУ. – 2015. – Т. 19, № 1. – С. 161–167.
4. Булавенко О. Гінекологічна та екстрагенітальна патологія у вагітних як чинник ризику виникнення післяпологових інфекцій / О. Булавенко, Л. Остап'юк, В. Рудь // З турботою про жінку, наук.-практ. журнал для акушерів-гінекологів. – К., 2013. – № 8 (47). – С. 25–27.
5. Вдосконалення ранньої діагностики гнійно-септичних ускладнень : Інформ. лист / №58-2014; Вінницьк. нац. мед. ун-т ім. М.І. Пирогова МОЗ України, Укрмедпатентінформ МОЗ України. – К.: Б.в., 2014. – 4 с.
6. Голяновский О. Тяжелый геморрагический шок в акушерской практике. Применение комбинированных гипертонических/коллоидных растворов / Олег Голяновский, Андрей Жежер // З турботою про жінку. – Август-сентябрь 2013. – № 6 (45). – С. 42–45.
7. Диагностика и лечение послеродового эндометрита / В.С. Горин, В.Н. Серов, Н.Н. Семенов, А.П. Шин // Акушерство и гинекология. – 2001. – № 6. – С. 10–13.
8. Діагностика післяпологових гнійно-септичних ускладнень методом флуоресцентної спектроскопії / О.В. Булавенко, Л.Р. Остап'юк, В.О. Рудь [та ін.] // Здоровье женщины. – К., 2015. – № 4. – С. 63–65.
9. Касабулатов Н.М. Диагностика, лечение и профилактика послеродового эндометрита / Н.М. Касабулатов, Н.В. Орджоникидзе, А.И. Емельянова // Акушерство и гинекология. – 2006. – № 5. – С. 5–8.
10. Куликов А.В. Особенности септического шока в акушерстве / А.В. Куликов // Акушерство и гинекология. – 2010. – № 5. – С. 121–125.
11. Моделювання змін сироватки крові при різних захворюваннях та лікувальних заходах / О.В. Булавенко, І.Д. Герич, Л.Р. Остап'юк [та ін.] // Biomedical and biosocial anthropology. – 2013. – Т. 20. – С. 8–14.
12. Неотложные состояния в акушерстве и гинекологии / Под ред. Г.К. Степановской, Б.М. Венцовского. – К.: Здоров'я, 2000. – 668 с.
13. Орджоникидзе Н.В. Эндометрит и раневая инфекция у родильниц. Проблемы и пути их решения / Н.В. Орджоникидзе, Т.А. Федорова, С.Ж. Данелян // Акушерство и гинекология. – 2004. – № 5. – С. 3–5.
14. Пат. № 76953 Україна А61В 17/00 G01N 33/48, G01N 21/64 Спосіб ранньої діагностики гнійно-септичних ускладнень за допомогою методу флуоресцентної спектроскопії / І.Д. Герич, О.В. Булавенко, Л.Р. Остап'юк, А.С. Волошиновський, С.В. Мягкота, заявник та патентовласник Вінницький національний медичний університет. – № 201207441; заявл. 19.06. 2012; опубл. 25.01.2013, Бюл. № 2. (101).
15. Gerych I. Spectral-fluorescent properties of serum as a reliable marker for early diagnosis of sepsis / I. Gerych, O. Bulavenko, L. Ostapiuk // Journal of Gynecology and Obstetrics. – 2014. – V. 2, № 5. – P. 71–74. [Електронний ресурс] Режим доступу doi: 10.11648/j.jgo.20140205.11.

Статья поступила в редакцию 02.03.2016